

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ*

Ἐκ πάντων τῶν βασιλέων, οἵτινες ἤρξαν ἐν Ἑλλάδι, ἐπέζησε καὶ ἀκμαία διατηρεῖται παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἡ μνήμη μόνου τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐλησμονήθη καὶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου, ὁ πεσὼν παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ ἐν ἥρωικῷ ἀλλ' ἀτελεσφορήτῳ ἀγῶνι πρὸς ἀνακοπὴν τοῦ κατακλύσαντος τὴν Ἑλλάδα χειμάρου τῶν κατακτητῶν· ἐν ταῖς παραδόσεσι τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ, ταῖς μαρτυρούσαις φιλοπάτριδα προσδοκίαν ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους καὶ ἀνακτήσεως τοῦ πρὶν μεγαλείου, ἀπεσβέσθη τὸ ὄνομα Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, συνταυτισθέντος μὲ τὸν *Μαρμαρωμένον Βασιλιᾶν*, ὅστις ἐν κρύπτῃ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀναμένει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἵνα ἀναζωογονηθεῖς καθάρῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν βαρβάρων δυναστῶν καὶ ἐκδιώξῃ τοὺς μέχρι τοῦ Μονοδενδρίου τῶν παλαιότερων τῆς Κόκκινης Μητιᾶς τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦ ἀνεπίληστον ἐν πάσῃ γωνίᾳ τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ ὁ ἐσχατος ἀγρότης ἐπαναλαμβάνει θαυμάσια ἀκούσματα περὶ τῶν μυθωδῶν κατορθωμάτων καὶ περιπετειῶν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐν χώραις ἀπώταταις· ὁ ὀρεσίβιος ποιμὴν καταλαμβανόμενος ὑπὸ δεινῆς ἀνεμοζάλης, ἥς πρόξενος νομίζεται ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ βασίλισσα τῶν Νεραίδων *Κυρά Κάλω* καὶ ἡ ἀκολουθία αὐτῆς, ψιθυρίζει περίτρομος: *Χαιράμενες, καλόκαρδες! Στὴν ψυχὴ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἀλεξάνδρου, κακὸ μὴ μοῦ κάμετε!* Πολλαχοῦ δὲ τῆς Μακεδονίας, ἐγειρομένης σφοδρᾶς θυέλλης, οἱ κάτοικοι ἀναφωνοῦσι πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν Νεραίδων: *Μέλι καὶ γάλα! Κάπου ἀπ' ἐδῶ πέρασεν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος. Ζῇ καὶ βασιλεύει!* Οἱ ναῦται διηγοῦνται, ὅτι πολλάκις κατὰ θάλασσαν ἢ κόρην τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς Θαλάσσης, ἡ καλλιμορφος ἀλλ' εἰς ἰχθὺν ἀπολήγουσα Γοργόνα, ὅταν συναντήσῃ πλοῖον, ἀρπάζουσα τὴν πρῶραν αὐτοῦ ἐρωτᾷ: *Ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος;* Ἄν οἱ ναῦται ἀποκριθῶσι: *Ζῇ καὶ βασιλεύει*, χαίρουσα ἐπὶ τῇ εὐαρέστῳ ἀγγελίᾳ, ἐπιβάλλει γαλήνην εἰς τὰ κύματα καὶ ᾄδει πρὸς λύραν φαιδρὸν καὶ ἀρμονικώτατον ᾠσμα· ἂν δ' ἀλογίστως εἴπωσιν ὅτι ἀπέθανε, πλήρης ὀργῆς αὐτὴ σφενδονᾷ εἰς τὰ ὕψη τὸ πλοῖον, ἥ ἀπέρχεται ὀδυρομένη, καὶ ἐκ τῶν θρήνων αὐτῆς γεννᾶται τρικυμία καταποντίζουσα τὸ πλοῖον αὐτανδρον.

* Ἐδημοσιεύθη εἰς Κ. Σκόκου, Ἡμερολόγιον, 1889, σ. 37-40.

Πῶς δὲ συνέδεσεν ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ ὁ λαὸς τὰς Νύμφας καὶ τὰς Νηριίδας τῶν ἀρχαίων μύθων πρὸς τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου βασιλέως μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐπομένης ἐν τῷ δῆμῳ Φελλόῃς τῶν Καλαβρύτων φερομένης δημώδους παραδόσεως, εὐμενῶς ἀνακοινωθείσης ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἐν Πάτραις διακεκριμένου ἱατροῦ κ. Χ. Π. Κορύλλου: «Ὦντας ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐκυρίευσεν οὐλὸν τὸν κόσμον, ἐπῆγε καὶ ἐκεῖ ποῦ βγαίνει τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ ἐγιόμισε δύο λαῖνες γιὰ νὰ λουσθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἀθάνατος. Ὦντας τίς ἤφερε στὸ σπίτι, ἓνας ἀξιωματικὸς ποῦ τοῦ εἶχε γινάτι, λέει στὶς ἀδερφάδες του τὸ μυστικὸ καὶ τίς συμβουλεύει νὰ λουστοῦν ἐκεῖνες καὶ νὰ βάλουν ἄλλο νερὸ στὶς λαῖνες. Ἐκεῖνες ἀμέσως ἐπῆραν τὸ νερὸ καὶ ἐλουστήκανε καὶ ἐχύσανε τὰ ἀπολούσματα στὸ δρόμο. Ἐκεῖ ἔτυχε μία κόττα καὶ ἓνας μπότσικας (σκυλοκρέμμυδο) καὶ ἐβραχῆκανε μὲ τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ γιὰ τοῦτο ἡ κόττα ξαναμουτεύει (ἀλλάζει τὰ πούπουλά της) κάθε χρόνο, καὶ γίνεται πάλιν νέα, καὶ ὁ μπότσικας δὲν ξεραίνεται, καὶ στὸν ἀγέρα νὰ κρεμαστῇ.

Οἱ ἀδερφάδες τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἅμα ἐλουστήκανε μὲ τὸ ἀθάνατο νερὸ, ἐσηκωθήκανε στὸν ἀγέρα, ἤγουν ἐγιναν ἀερικές, καὶ ἀπὸ τότε εἶναι οἱ Νεράιδες. Ἐκεῖνες κάθε χρόνο παίρνουνε κορίτσια ἀπὸ τὰ χωριά καὶ τίς κάνουνε Νεράιδες, καὶ ἔτσι ἔχουνε φουστὰ μεγάλα, καὶ κάθονται μέσα στὰ λαγκάδια καὶ στοὺς βράχους. Ὦντας περὰν κανένας ἀπὸ κεῖ μεσημέρι ἢ μεσάνυχτα τὸν παίρνουνε οἱ Νεράιδες καὶ τὸν βαρύνε καὶ τὸν κρεμνίζουνε καὶ τοῦ κάνουν χίλια κακὰ. Ἀμα δμως νοση καὶ φωνάξῃ Ζῆ Ἀλέξανδρος ὁ βασιλιάς, ζῇ καὶ βασιλεύει, τότες ἀμέσως τρέχουνε οἱ ἀδερφάδες του καὶ τὸν γλυτώνουνε».

Ὅπως ἀγῆρως διατηρηθῇ παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῷ ἡ δόξα τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὰ μάλιστα συνετέλεσαν αἱ δημώδεις ἱστορίαι, αἱ κατὰ τὸν ἀρέσκοντα τοῖς πολλοῖς τρόπον ἐπὶ τὸ μυθικώτερον καὶ θαυμασιώτερον ἀφηγούμεναι τὸν βίον αὐτοῦ. Μικρὸν μετὰ τὴν τελευτὴν τούτου πολλοὶ ἱστοριογράφοι ἐθόλωσαν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἐγκαταμίξαντες ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν ἀπίθανα πλάσματα τῆς φαντασίας τῶν τεθαμβωμένων λαῶν ὑπὸ τῆς αἴγλης τῶν ἄθλων τοῦ ἀνικῆτου κοσμοκράτορος. Πάντας δὲ τούτους ὑπερηκόντισεν ὁ γράψας τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Καλλισθένους φερομένην ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν ᾗ ἀνευρίσκομεν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν δημωδῶν παραδόσεων. Τῆς ἱστορίας τοῦ Ψευδοκαλλισθένους τὴν μεγίστην ἐν Ἑλλάδι διάδοσιν μαρτυροῦσιν αἱ μέχρι τοῦδε σφζόμεναι πολυπληθεῖς παραλλαγαὶ αὐτῆς, ἐν χειρογράφοις διαφόρων βιβλιοθηκῶν. Καίτοι δ' ἡ γλῶσσα εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένα αὐταὶ ἦτο προσιτὴ πῶς εἰς τὸν ὄχλον καὶ εὐνόητος, δμως καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἱστορίαι ἐγράφησαν κατὰ μίμῃσιν ταύτης εἰς ἑμμετρον ἢ πεζὸν λόγον καὶ εἰς γλῶσσαν δημώδη, ὧν τελευταία ἡ κατὰ χιλιάδας ἀντιτύπων ἐκδιδομένη ἄλλοτε ἐν Βενετίᾳ *Φυλλάδα τοῦ Ἀλεξάνδρου*, τὸ προσφιλὲς τῶν πάππων μας ἀνάγνωσμα.

Διὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Ψευδοκαλλισθένους, εἰς πολλὰς γλώσσας μεταφρασθείσης ἢ μεταπλασθείσης, ἐγνώρισαν τὸν Ἕλληνα κατακτητὴν κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Περὶ τὸν πέμπτον αἰῶνα ἡ ἱστο-

ρία αὕτη μετεφράσθη λατινιστί ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Βαλερίου, ἡ δὲ μετάφρασις αὕτη εἶναι πιθανῶς ἡ πρώτη πηγή τῶν ἀναρίθμων εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας μυθωδῶν ἱστοριῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου μυθοπλαστιῶν τῶν μεσαιωνικῶν ποιητῶν. Παραλαβόντες δὲ παρὰ τῶν Βυζαντινῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου οἱ Ἀραβες μετέδωκαν αὐτὴν εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, οἵτινες εἶχον λησμονήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ παλαιοῦ τῶν κυρίου· καὶ εἰσέδυσεν ἡ φήμη τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγρίων ἰθαγενῶν τῆς Σενεγάλης, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἀξιοπίστου περιγητοῦ, οἱ βασιλεῖς τῶν Τραρσᾶς καυχῶνται ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοῦ ἥρωος Ἀλεξάνδρου.

Παρὰ τῶν Βυζαντινῶν παρέλαβον ἐπίσης καὶ οἱ Σλάβοι τὰς περὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου διηγήσεις· ἐν τοῖς πρώτοις μνημείοις τῆς βουλγαρικῆς γραμματολογίας συγκαταλέγεται καὶ ἡ μετάφρασις τῆς *Φυλλάδας τοῦ Ἀλεξάνδρου*· ἐκ δὲ τῆς βουλγαρικῆς μετεφράσθη αὕτη εἰς τὴν σερβικὴν, εἰς τὴν ρωσικὴν καὶ εἰς ἄλλας σλαβικὰς γλώσσας. Ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων κατέστη οὕτω δημοτικώτατος παρὰ τοῖς Σλάβοις. Ἐδιδάχθησαν δ' ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ὅτι ἀνέκαθεν τὰ πρόσοικα γένη τῶν βαρβάρων, οἱ Τριβαλλοὶ καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ Παῖονες, ὧν τὰ ὀνόματα ἐπέθηκαν οἱ Βυζάντιοι χρονογράφοι καὶ εἰς τὰ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις οἰκῆσαντα σλαβικὰ ἔθνη, ἐπωφθαλμίων πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς ὁμοῦ Μακεδονίας, καὶ θὰ ὑπεδούλουν τὴν ἑλληνικωτάτην ἐκείνην χώραν, ἂν μὴ ἐπαθάρσεν καὶ κατασυνέτριβεν αὐτὰ ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐδιδάχθησαν προσέτι ὅτι εἰς οὐδὲν θὰ ὠφέλουν τὴν Μακεδονίαν ὁ θαλερὸς πολιτισμὸς καὶ τὸ ἀκμαῖον ἑλληνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων, ἂν μὴ ἔσφζον αὐτὴν ἡ ἀλκή τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ αἱ λόγchai τῶν Μακεδονικῶν φαλάγγων. Καὶ τὰ διδάγματα ταῦτα τελεσφόρως χρησιμοποιοῦσιν ἐν ταῖς σημεριναῖς ἐνεργείαις αὐτῶν πρὸς κατίσχυσιν ἐν Μακεδονίᾳ.